

JEUGDHERINNERINGEN UIT EEN HOEDENMAKERSATELIER - MODISTENBEDRIJF

(Interbellum - Mechelen)

Hilda Bogaerts

Samenvatting

Het leven in een Mechels hoedenmakersatelier in de jaren dertig van de vorige eeuw wordt beschreven aan de hand van de herinneringen van de auteur als kind. We zijn getuige van het jaarverloop, van de moeizame invoering van sluitingsdagen in een dergelijke zaak, van belangrijke modernisering, van de intrede of het vertrek van ateliermeisjes, waarvan sommigen als het ware tot het huishouden behoorden. De bijdrage wordt afgesloten met een brokje jeugdsentiment. Ze geeft een tijdsbeeld, onderdeelje en gedetailleerde technische beschrijving van een verdwenen wereld, met een persoonlijke toets. De documentatie werd gedeponereerd in het Museum van Folklore, afdeling Hoedenzolder, Grotenbergestraat 162, 9620 Grotenberge (Zottegem).

Jaarverloop

Het modistenbedrijf kent geen sleur of eentonigheid. Na Nieuwjaar is er een 'stille periode' die deugd doet. De dagen zijn kort en de feestdagen met familiebezoek zijn pas achter de rug en daar is de voorbereiding voor carnaval. Vooral de rijke dametjes bestellen een feesthoedje: van satijn en fluweel, van stro en genopte voiletten. Zij kunnen zich de gril veroorloven. Als Pasen vroeg valt, wordt al vlug aan een lentehoed gedacht. Voor de buitenstaander lijkt het dat iedereen een winter- en een zomerhoed had, een zondagse en een doordeweekse hoed. Voor wie geld had, waren de mogelijkheden daarmee nog niet uitgeput, want op de klassieke strohoed volgt de grote randhoed, de strand- of reishoed, of de hoed voor het grote tuinfeest.

Na de grote zomerschoonmaak begint eindelijk de veertiendaagse vakantie, maar spoedig daarna worden de bestellingen voor september verwacht. De warme herfstkleuren doen het hart sneller kloppen. Iedereen wil een nieuwe hoed om mooi te zijn of om eenvoudigweg goed gekleed te zijn. Misschien ook omdat de buurvrouw een nieuwe hoed draagt. Niemand denkt eraan dat het zonder ook kan.

Wat hierna volgt is een poging om het leven in een hoedenmakersatelier op te roepen aan de hand van de herinneringen van het meisje Dolly, troetelnaampje van de auteur als kind, die in zo'n bedrijfje opgroeide.

Moeizame invoering van sluitingsdagen

In de jaren dertig werd veel over de crisis gesproken. Ook over de sociale vernieuwingen, zoals het jaarlijkse verlof dat met vreugde werd onthaald. Het Feest van de Arbeid zou slechts tien jaar later (in 1947) een wettelijke feestdag worden

In 1937 tijdens de grote vakantie, terwijl de kinderen bij de familie verbleven, nam de modiste, in gezelschap van haar vriendin, voor het eerst een paar dagen vakantie aan zee. Voor ze vertrok gaf ze het atelier een extra poetsbeurt. Het rook er naar 'huile d' aspic' en het lag er verlaten bij. De winkel en de etalages waren ontruimd en de hoeden weggeborgen voor stof en zonlicht.

Het volgende seizoen bleef de winkel 's zondags gesloten, dit tot grote ontevredenheid van sommige laatkomers. Op hun herhaaldelijk geklop werd de deur dan toch geopend en het was toch weer middag eer de rustdag begon.

Voor de modiste bleef de werkdag uit twaalf uur bestaan. Topdagen waren de dagen met 'rouwen en trouwen' en de dagen waarop ze les gaf aan de avondschool. Omdat haar grootste bekommernis er in bestond haar beroepskennis over te brengen, bereidde zij de lessen degelijk voor. Zij legde de nadruk op het streven naar perfectie, het belang van de praktische oefeningen en op de verschillende fasen bij het maken van een hoed. Madame hield eraan om 's middags een warme maaltijd te nemen, maar het lukte niet om één uurtje te sluiten. Het cliënteel was niet op de hoogte van de vele hervormingen die voor de arbeiders in voorbereiding waren.

Modernisering

De telefoon werd geïnstalleerd en was onmisbaar geworden voor de verbinding met de hoofdstad. De modiste kocht een modern tuig, de stofzuiger. Na een demonstratie had zij de oorlog verklaard aan de vele harige en wollige pluizen en de mogelijke motten of larven in de reservedozen van het atelier.

Na de conformateur in metaal, die al jaren goed functioneerde, volgden ook moules in aluminium, samen met de onderdelen en de hulpstukken die op de moules werden geplaatst om de vele types van hoeden te helpen verwezenlijken. De elektrische bout of strijkijzer met snoer bleek niet zo handig en werd aanvankelijk weinig gebruikt. De rouwsluiers en tule werden met de waterketel gestoomd.

Ateliermeisjes

Lisette, die met de zaak van de bazin, de modiste, vergroeid was, beschikte over de sleutel van de winkel deur. Sinds haar benoeming tot lesgeefster van een modeleergang aan de stedelijke avondschool, was 'ons Madame' twee maal in de week 's avonds afwezig. Lisette hield dan de winkel open, bestelde de cliënten en liet toe dat Dolly haar daarin bijstond. Het kleine meisje mocht de benodigdheden uit de laden halen en opbergen. Als wederdienst hielp Lisette Dolly's schoolhandwerk bijhouden. Om acht uur sloten zij samen de winkel en voor Lisette vertrok, maande zij de kinderen aan om onmiddellijk naar bed te gaan. Haar overuren werden volgens de recentste sociale wetgeving omgezet in een vrije dag op maandag.

De andere helpsters waren heel divers. Marie-José bleef na enkele tijd weg en wij zagen haar maar zelden terug. Zij was meer dan ooit een dame geworden, zeer koket en rijkelijk gekleed. Haar plaats werd ingenomen door Leopoldine, geen leermeisje meer, maar een volwaardige naaister. Germaine 'met de grote ogen' trouwde, maar bleef kinderloos en werd nog meer melancholisch dan ze altijd al was. Zij was volledig ingeburgerd, zowel in het atelier als in het huishoudelijke werk. En dan was er nog Irma. Toen die na haar huwelijk thuisbleef, werd haar plaats niet meer ingenomen.

Soms waren de omstandigheden waarin zo'n meisje opgenomen werd in het atelier dramatisch. Van een dergelijke intrede was Dolly getuige. Vanuit het keukentje achter de glazen deur van het kleine salon, hoorde ze een gesprek tussen de modiste en een klagende vrouw. Na enige tijd verlieten een dame en een opgroeiend meisje het huis. De volgende morgen kwam het deftige kind alleen terug met rood omrande ogen. Het meisje was één van de jonge slachtoffertjes van de zware crisis. Hoewel ze een flinke studente was, moest ze haar studies opgeven omdat haar vader, de enige broodwinner in het gezin, werkloos was geworden. De spaarcenten waren al uitgeput. Het stille, tere kind is jaren gebleven, steeds beleefd, net gekleed en verzorgd. Het kind hielp haar ouders, terwijl de vader zijn handen verborg van miserie. De nederige kunstambachtsman voelde zich gebroken als hij weer eens zijn beitels rangschikte in de lade. De tijd dat de meubelkunst het stadje groot had gemaakt, was voor altijd voorbij.

Een stukje ontspanning

Op een warme zondagmiddag mochten de kinderen op theebezoek bij de vriendin van de modiste. Terwijl het dameskransje een eindeloos gesprek voerde, slenterde Dolly de grote bouwier achterna in de richting van de stallingen van het aannemersbedrijf waar we op bezoek waren. De vele paardenkarren stonden onder het grote afdak op een rij. De paarden werden tijdens het weekeinde naar de vruchtbare weide gebracht, dichtbij de beemden. Dolly schrok toen in het halfdonker een olijk jongenshoofd om de hoek kwam kijken. Het was de zoon van de portierster, die in het huisje woonde achter de schrijnwerkerij. Even keken zij elkaar recht in de ogen; ze waren opgelucht dat de verveling hen samenbracht. Jean wist de sleutel van het werkhuis liggen en beiden kropen ze de houten trap op om de grote ontdekkingstocht doorheen de schrijnwerkerij te beginnen. Zij liepen in de broeiende hitte langs de werkbanken door de gekrulde schavelingen en roken de pas geschaafde balken. De grote stofnetten vol zaagsel trilden in de zon. Zij sprongen met grote passen van balk tot balk met onder hen de diepte. Dolly wou niet onderdoen en Jean toonde lachend zijn kunstjes, hing te zwieren in het ijle en liet zich met een doffe plof op de aarde vallen. Toen kropen ze van kar op wagen, zodat de gedroogde klei en cement opstoven, tot ze een oude fiets ontdekten. Als de beste maatjes hielp Jean Dolly in het zadel en hield haar rechtop terwijl ze over de kasseien in de richting van de inrijpoort fietste. Hoe pijnlijk het ook was want het tuig had geen fietsbanden en de buis was veel te hoog. Ze amuseerden zich kostelijk en, bezweet en vuil dachten ze helemaal niet aan hun zondagse kleren. Sindsdien kon Dolly fietsen, zij had de vuurproef doorstaan en ging overgelukkig naar huis in de overtuiging dat er na de 'trottinette' met de grote wielen wel een fiets zou komen, al kon dit nog enkele jaren duren.

Opgroeïend

Vanaf die tijd hoorde Dolly haar echte doopnaam; met de kinderjaren verdween het troetelnaampje. Zij leerde vriendjes kennen in het zangkoor en in het conservatorium. Zij beschouwde hen, ook in haar romantische dromen, gewoon als goede kameraden. Zij kreeg een blos, maar voelde zich vereerd, toen Bernard, de jonge tenor van het koor, naar haar leeftijd vroeg. Ook weigerde ze, van thuis uit daartoe verplicht, maar weliswaar met spijt, toen Marcel voorstelde om na de les naar de film te gaan. Er waren ook de buurjongens, o.a. Louis van het winkeltje en de twee broers 'Pap' en 'Botermelk'. Het doet pijn als ze aan hen denkt en ze krijgt een wrange smaak in de mond... Nauwelijks 18 - 19 jaar, werden zij uit hun bed gehaald: zij hadden pamfletten uitgedeeld, werden gedepoteerd en kwamen nooit terug. Het werelddrama voor een jeugd met idealen was begonnen.